

ЈАГОДИНА

JAGODINA

150
година

ЈАГОДИНСКЕ ПИВАРЕ

ВАРЕ И ФАБРИКЕ ЈАГОДИНА

BRASSERIE & MALTAGE

КОСОВЉАНИНА

MICH. J. KOSSOV

АКЦИОНАРСКО ДРУШТВО

SOCIÉTÉ

ЈАГОДИНА

YAGO

DE

децембар 2002

Век и по Јагодинске пиваре

Каталог јубиларне изложбе 150 година Јагодинске пиваре

Издавачи

АД Јагодинска пивара
Фабрика слада, пива, квасца
и безалкохолних пића
Ул. Стевана Првовенчаног 133
35000 Јагодина

Завичајни музеј

Ул. Кнегиње Милице 82
35000 Јагодина
e-mail: jagmus@ptt.yu

Главни и одговорни уредници

Зорица Јеротијевић
Бранислав Цветковић

Уредник каталога

Бранислав Цветковић

Аутор изложбе и каталога

Љубица Здравковић, дипл. историчар
кустос у Завичајном музеју у Јагодини

Поставка изложбе

Зоран Станковић

Новије фотографије

Милосав Брајковић Миша

Дизајн и технички уредник каталога

Зоран Јевремовић

Прелом и штампа каталога

Графичко предузеће Штампа
Ул. Лабуда Ђукића 50
35000 Јагодина

Тираж

500 примерака

Јагодина 2002

ЗАВИЧАЈНИ МУЗЕЈ

ЈУБИЛАРНА ИЗЛОЖБА

150 ГОДИНА ЈАГОДИНСКЕ ПИВАРЕ

21. децембар 2002 – 21. јануар 2003.

Галерија
Завичајног музеја у Јагодини

Јагодина 2002

LEMBAGA PELAJARAN MALAYSIA

150 година Јагодинске пиваре

Јагодина је недавно обележила шест векова од свог првог познатог писаног помена, сачуваног у писму кнегиње Милице Дубровачкој републици од 15. јула 1399. године, чији се оригинал и данас чува у фонду Хисторијског архива у Дубровнику.

Падом српске Деспотовине под турску управу (1459), новоформиране Јагодинска и Левачка нахија ушле су у састав пространог Смедеревског санџака. За време турске власти Јагодина је имала статус значајне касабе, а касније и паланке, места са јаким утврђењем. Многи путописи сачувани из турског доба указују на повољан положај места посебно за развој саобраћаја, јер је Јагодина израсла на плодној Моравској долини, коју пресеца Цариградски друм којим се одвајкада кретао главни колски и каравански саобраћај, од Беча ка Цариграду и обратно.

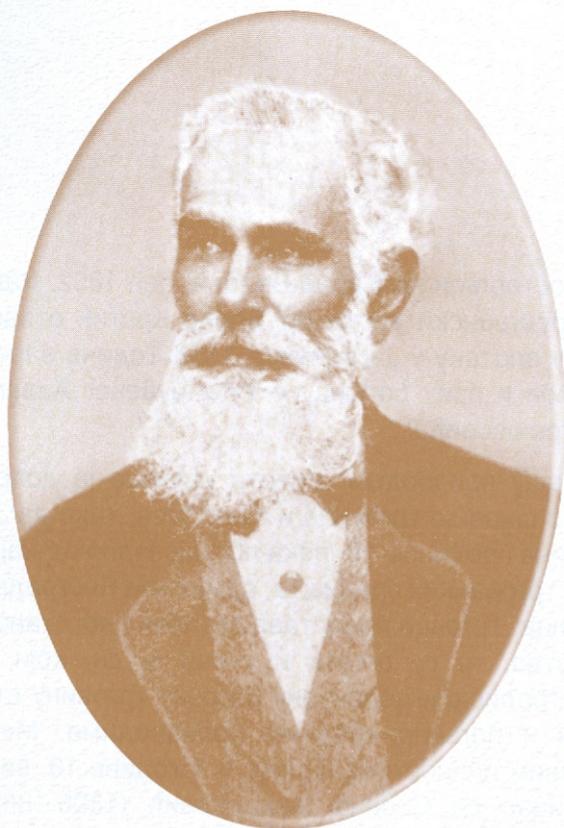
Политичке прилике Србије битно су измењене успешним завршетком оружаних борби за време Другог српског устанка. Када је крајем 1815. године постигнут српско-турски споразум, почео је релативно миран период изграђивања младе српске буржоаске државе. Султанов хатишериф из 1830. године представља званично признање Турске да од некадашњег Београдског пашалука Србија прерасте у аутономну кнежевину: после вишевековног ропства најзад су постављени темељи будућој самосталној држави.

Већ 1833. године последњи Турци су исељени из Србије и Јагодине. Градови и вароши преузимају политичку, привредну и културну улогу у изградњи националне управе. Огромни напори устаничке Србије да превазиђе заосталост наслеђену из периода турске управе почели су још за време Првог српског устанка, а прате се и у самој Јагодини: оснивање школе у Јагодини 1808. године, обнављање и подизање црква и манастира (кнез Милош Обреновић у Јагодини лично подиже цркву Св. Арханђела 1818), у Јагодини је 1823. године основан и Суд-магистрат, отварају се начелства 1839. године, а исте године за првог физика Округа јагодинског

је постављен др Карло Белони; већ 1852. године румљански апотекар Ђорђе Крстић отвара прву апотеку у Јагодини, а 1856. године варош добија и прву болницу у кући чувеног Аврама Петронијевића.

Развоју привредног живота највише је допринело ширење трговине и занатства, тако да Јагодина средином 19. века постаје једно од најјачих трговачких средишта, одмах иза Београда и Шапца. Трговци представљају нови слој становништва, то су богати и учени људи, који су контролисали целокупну извозну трговину стоком и пољопривредним производима. Међу челним личностима Србије и Јагодине 19. века истицао се Стевча Михаиловић (1806-1888), старешина Јагодинске капетаније, који је, између осталог, у два мандата био и председник српске владе. Први зачеци индустрије у Србији јављају се под режимом уставобранитеља. Један од њих, Аврам Петронијевић, министар иностраних дела и саветодавац кнеза Милоша, утицао је да кнез прихвати низ техничких мера у изградњи земље. Јагодина је као окружно место у средишњем делу тадашње Србије имала повољне услове за брз привредни и друштвени развој. Оснивање првог индустријског објекта у Србији новијег доба заслуга је управо Аврама Петронијевића, који је 1846. године у близини Јагодине подигао стаклару, прву фабрику у Србији новијег доба чији је покровитељ био српски кнез Александар Карађорђевић, који је и лично обилазио стаклару. Стаклара је радила само до његове изненадне смрти у Цариграду 1852. године, но њен је значај дубљи јер је подстицајно деловала на остале представнике трговачког капитала који по овом обрасцу одлучују да новац улажу у нове индустријске објекте. Исте године, симболично, почела је са радом и Фабрика пива у Јагодини.

Производња пива једно је од занимања које су људи развили пре више од шест миленијума. Познато је да су овај напитајк с успехом прављали још Вавилонци, Египћани, стари Грци и други народи. Искуства и знања стицана хиљадама година преносила су се међу народима и

Филип Станковић,
оснивач Јагодинске пиваре, 1852

усвршавала. Почетке производње пива у Србији налазимо још у средњовековном периоду када се, како сазнајемо на основу писаних извора, пиво на примитиван начин производило на манастирским имањима Дечана, Грачанице и Бањске. Почети праве индустријске производње пива могу се, међутим, пратити тек од тридесетих година 19. века, када се развијају занатске радионице за варење пива. Међу првима била је Панчевачка пивара, основана 1722. године, док је Кнежева пивара, чији је власник била кнегиња Љубица, почела са радом у Београду тек 1841. године.

Како је околина Јагодине пружала повољне могућности за гајење јечма, а уз то су постојале јефтина радна снага и добре комуникације за транспорт и трговину,

(853—1,3) Како годъ што свако ново предузеће свуда тешкимъ коракомъ, али ипакъ најчослѣ къ цѣли пристиѣва; тако и многотрудной мојој ревности на послѣдку изишло е за рукомъ у вароши Јагодни подићи пивару, која е почеткомъ тек. мѣсеца о. г. сасвиѣ готова и радити почела. У слѣдству чега узимаѣ слободу почитаѣмомъ публикуму свега отечества нашегъ најпониѣне објавити, да ће одъ сада моя пивара у Јагодни свакога добримъ и вкуснимъ пивомъ са подпуномъ мѣромъ и најумѣреніомъ цѣномъ послужити моѣи.

У Јагодни даю се бечке на послугу, а и за облични мѣста такође, но подъ емствомъ или у промѣну за друге такове исте.

Препоруке и наручбине имаю се шияти на мога настојника у Јагодни Дмитрія Поповиѣа.

У Јагодни 15. Декембра 1852.

Филипъ Станковићъ,
великокупацъ марвений изъ Смедерева, и властникъ пиваре у Јагодни.

Факсимил огласа о почетку рада Пиваре
у Српским новинама

Филип Станковић, богати марвени трговац из Смедерева 1852. године одлучује да управо у Јагодини оснује пивару. Своје већ постојеће објекте у Горњој варошкој чаршији, на месту где Цариградски друм заобилази Ђурђево брдо, Станковић је адаптирао за потребе варења пива. У почетку сав посао у пивари обављало је ручно свега пет до шест неквалификованих радника. За уско стручне послове ангажовани су мајстори из других земаља, у прво време углавном Немци, а касније и Чеси. Првобитно противник уставобранитељског режима и самог кнеза Александра Карађорђевића, богати смедеревски сточарски трговац уживао је велико поверење кнеза Милоша Обреновића. Ипак, касније, узевши учешће у антиобреновићевској завери и убиству кнеза Михаила, Станковић бива осуђен на двадесет година робије, чиме је у развоју Јагодинске пиваре истакнуто место припало Јовану Николићу Косовљанину, такође значајној личности оновремене Србије.

Јован Николић, рођен 1818. године на Косову, још као дечак се доселио у Јагодину. Памтећи порекло, Јован је надимак Косовљанин чешће користио уместо свог правога презимена Николић. Богатство је стекао тргујући стоком, као већина ондашњих српских трговаца. Да би стекени капитал одржао и увећао, постао је сувласник-арендатор Јагодинске пиваре, а средином шездесетих година 19. века постаће и њен једини власник, када ју је откупио од оснивача Филипа Станковића. По првом попису домаћинства и њиховог иметка, који је 1863. године

Јован Николић Косовљанин (1818-1882),
власник Пиваре, рад Ђуре Јакшића

Освећење темеља на локацији будуће
Косовљанинове пиваре

спровело Министарство финансија, зна се да је Јован Косовљанин служио за најбогатијег грађанина Јагодине. Вредност његове укупне имовине износила је 4.780 цесарских дуката, док му је месечни приход износио 120 талира, чиме је Косовљанин у односу на категорије према којима су била разврстана домаћинства у Србији спадао у седму, највишу групу. Поред кућа, дућана и поседа из огласа датог у ондашњој штампи, види се да је био и власник знамените Шарене кафане у Јагодини.

Јагодинска пивара, прва разгледница
са поштанским жигом, 1892.

Доња главна чаршија са Шареном кафаном,
коју је поседовао Јован Косовљанин

Јован Косовљанин се ангажовао и у друштвено-политичком и културном животу Јагодине. Његово име је било прво на списку личности које су 7. фебруара 1859. године упутиле молбу Стевчи Михаиловићу да прихвати највећа државна звања која му нуди кнез Милош. Био је и иницијатор предузимања мера против полицијског туторства током посланичких избора у Јагодини, па је са групом од шездесетдва представника јагодинских бирача био потписник молбе од 10. марта 1875. године, упућене Народној скупштини. Као одборник залагао се за васпитавање младежи и зидање женске школе. Интересовао се за активност својих радника ван пиваре, који су стога били чести гости Јагодинске читаонице, смештене у згради пиваре.

Чувени српски сликар и песник Ђура Јакшић, најпознатији представник епохе романтизма, био је његов блиски пријатељ, а тиме један од честих гостију читаонице. Успомена на њихово дружење и блиско пријатељство је Ђурин сликани портрет Јована Косовљанина, а у породици наследника налази се још један уљани портрет Јована Косовљанина, рад непознатог сликара, који је касније послужио као ликовни предложак вајару Симеону Роксандићу да 1903. године изведе велики бронзани Јованов портрет у дубоком рељефу (изливен 1904. у Нирнбергу, у Немачкој), који се данас налази на сталној поставци Завичајног музеја у Јагодини.

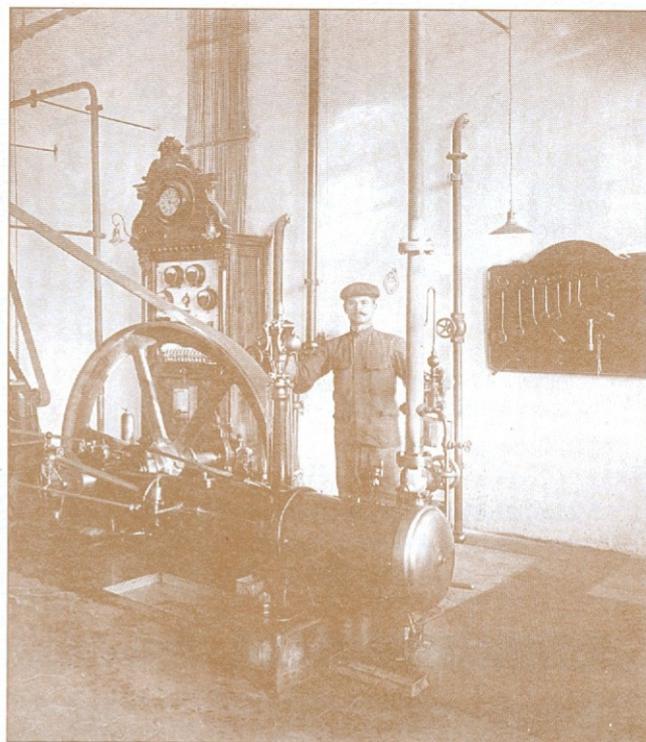
Први брак Јован Косовљанин склапа са Катарином, са којом је имао тринаесторо деце, синове Косту (школовао се у Америци), Светлика (умро је млад), Светозара (умро у 37. години као један од руководилаца Пиваре), Михаила (потоњег главног власника Пиваре), Драгутина (умро млад као студент

Пивара крајем 19. века

Михајло Ј. Косовљанин (1862-1925), власник и директор Пиваре, развио је Пивару од скромне занатске радионице у модерну индустрију

Машинска радионица Косовљанинове пиваре, 19. век

фармације) и Владислава (управника Поште у Јагодини), као и кћери Ленку (удату за Станоја Илића, члана Главне контроле у Београду) и Станију-Милку (удату за Саву Браљинца, познатог архитекту из Крушевца), док су остала деца умирала као сасвим мала. У другом браку са Милицом од Шаренкапиних Косовљанин је имао два сина, која су такође умрла веома млада.

Главни разлог за подизање пиваре у Јагодини било је постојање обилатих сировина за производњу пива, али и бунарска вода одличног квалитета, до које се долазило на сасвим примитиван начин, помоћу коња и долапа. Технологија у производњи пива Јагодинске пиваре није се много изменила ни након доласка Јована Косовљанина за власника. Пиво се кувало на ватри у отвореном казану мале запремине, а мешано је дрвеним лопатама. Кувано пиво се потом смештало у квасне подруме, тзв. подруме за превирање. Услед неразвијеног саобраћаја било је немогуће превожење пива у удаљене области, тако да су продаја и потрошња првих година биле ограничене само на јагодински крај.

После смрти Јована Косовљанина 1882. године пиваром су најпре руководили његови синови Светозар и Михаило. Светозар, међутим, умире

већ 1891. године па једини власник Пиваре тада постаје Михаило.

Михаило Косовљанин је рођен 1862. године у Јагодини, где је завршио основну школу и гимназију, а даље школовање је наставио у иностранству, одредивши се за управљање пиваром. Прво је завршио трговачку школу у Пешти, затим Пиварску академију у Медлингу крај Беча и Хемијску технологију на Политехници у Прагу. Говорио је мађарски и немачки језик. У Пешти је упознао Калиопу Арменули (1870-1929), којом се жени 1888. године и са њом има троје деце, Јована (1889-1918), Даницу-Дану (1893-1918) и Јелену (1897-1962). Михаило је био близак пријатељ Николе Пашића, председника Радикалне странке, чији је угледни члан био и сам. Супруга Калиопа и Михаило били су истакнути чланови многих хуманитарних удружења, док је Михаило био и дугогодишњи председник Црвеног крста. Био је три пута биран за народног посланика вароши Јагодине, а четири пута за посланика као носилац листе Радикалне странке за Округ моравски. У знаменитом пиварском парку у Јагодини средином 1890. године био је одржан и главни скуп Радикалне странке којим је председавао сам Никола Пашић. Михаило Косовљанин био је носилац ор-

Адреса за телеграме:
КОСОВЉАНИН-ЈАГОДИНА
Телефон бр. 5.

Јагодина

Меморандум Пиваре са ликовним решењима
медаља освојеним за високи квалитет пива
1889, 1892 и 1895

дена Таковског крста 5. степена, као и и ордена Белог орла 5. степена, који су додељени указом краља Милана Обреновића. Био је и велики пријатељ краља Петра 1. Карађорђевића, који је два пута лично посетио породицу Косовљанин у Јагодина, о чему сведоче фотографије из фондова Завичајног музеја (Краљ Петар у парку Пиваре 1907), као и Краљев свадбени поклон Михаиловој кћерки Даници. Крајем Првог светског рата, породицу Михаила Косовљанина, која је рат провела у избеглиштву у иностранству, погодила је тешка трагедија. Од последица шпанске грознице у Женеви умиру Михаилов син Јован у 28. години, као и кћи Даница у 26. години. Михаило се враћа у земљу тешко болестан, али са жељом да обнови рад

Утовар пива за транспорт запрегама,
крај 19. века

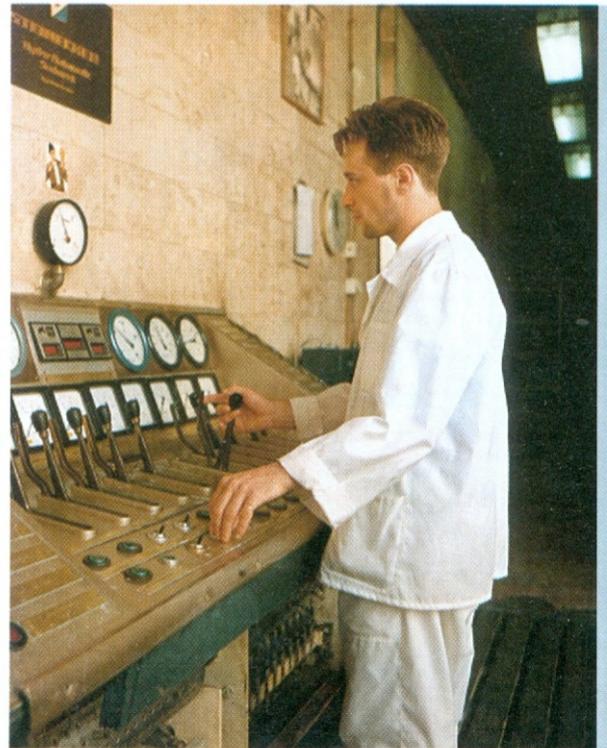
своје пиваре. После губитка деце болује читавих седам година. Умире 12. октобра 1925. у својој 64. години. Његови пријатељи и рођаци сећали су га се као вредног и веома образованог човека, пуног радног елана и воље за животом. У његовом парку окупљало се виђено друштво ондашње Србије и иностранства.

Знајући за технолошке процесе у пиварама на европском Западу, као једини власник пиваре и као образован и стручан човек, Михаило је почео да стечена искуства и знања по модерном обрасцу преноси на рад пиваре у Јагодина. Технички и технолошки је осавременио производњу пива, чему је много допринео и пролазак железничке пруге кроз Србију, тј. Јагодину 1884. године. Бржи и лакши транспорт такође је омогућио увоз нових и модернијих машина, као и извоз пива у иностранство. Тако је Михаило Косовљанин постао први српски извозник квалитетног пива у Грчку, Бугарску, Турску, па и Египат. Захваљујући његовом ангажману, Пивара је израсла у модерну индустрију под називом Пивара Михаила Ј. Косовљанина.

Силос и Фабрика слада, 1986

Варионица пива, 1971

НОВО ДОБА

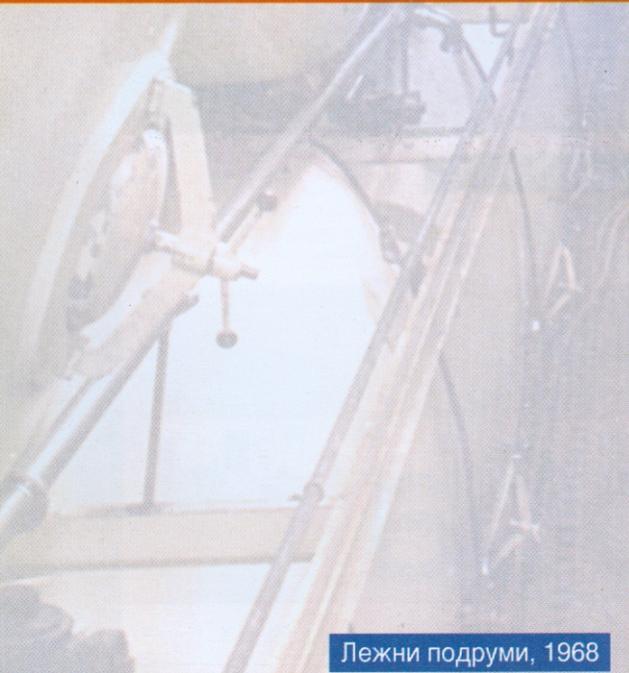
производња

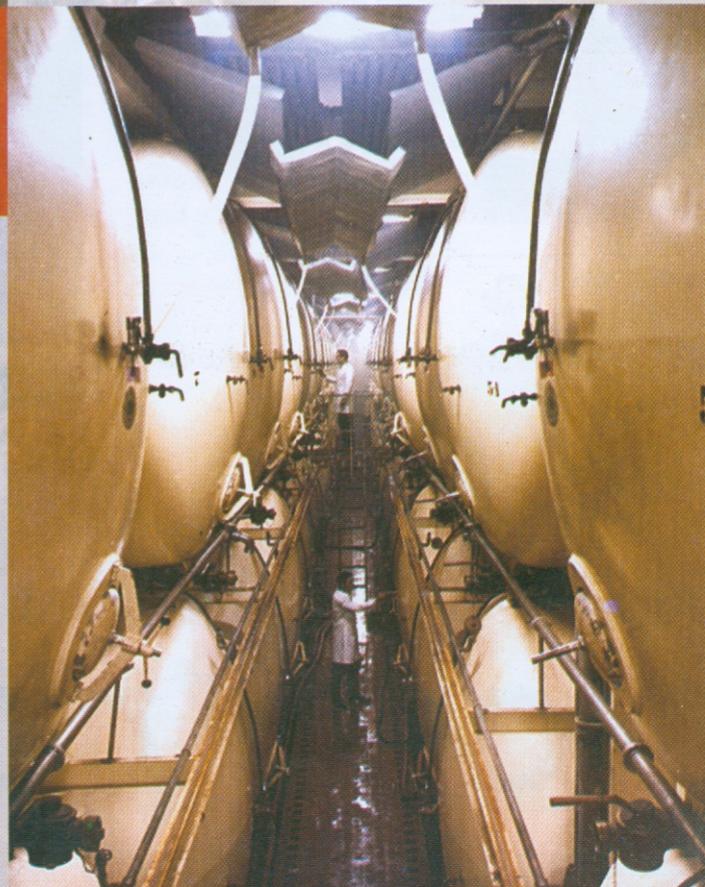
Вриони подруми, 1968

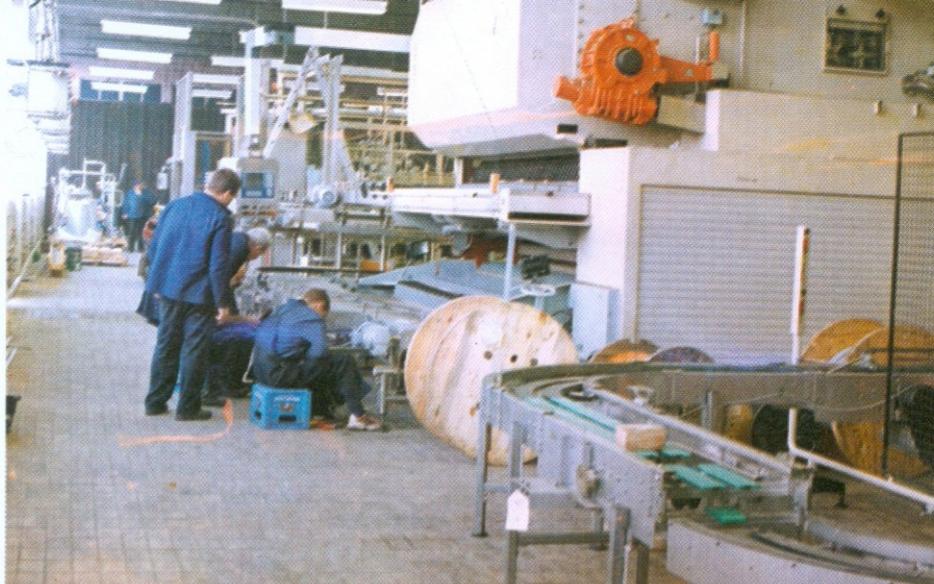

Парни котлови

Лежни подруми, 1968

Монтажа нове линије за отакање пива, 1977

Контролни орман безуљног компресора, 2002

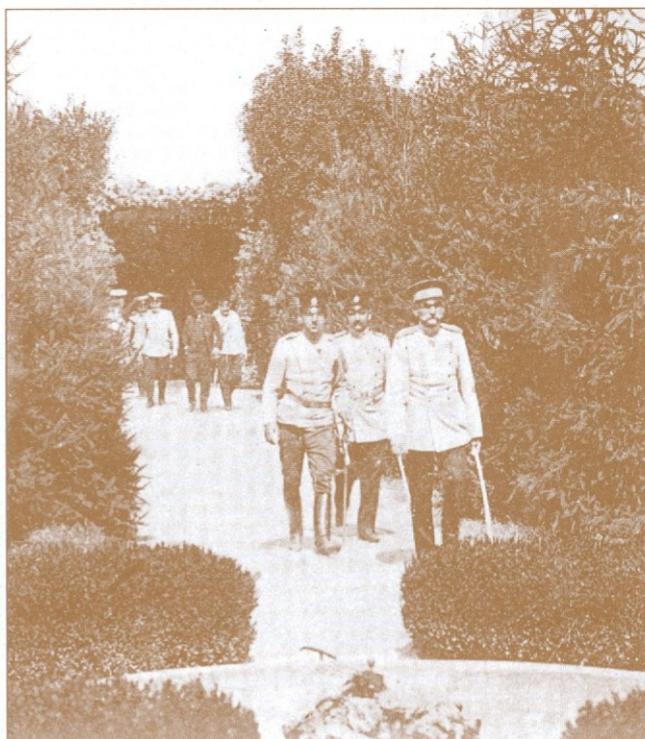
Припрема ЈАПС сокова, 1974

признања

Породица Косовљанин (Михајло и Калиопа са децом Даницом, Јеленом и Јованом), око 1900.

Краљ Петар Први Карађорђевић у парку Пиваре, 11. август 1907.

Значајан искорак у његовом прегалаштву била је набавка парне машине 1894. године. Кување пива на ватри тада је замењено паром; уместо дрвених каца за превирање пива уведене су сада бетонске каце обложене лимом од алуминијума или смоластом масом; усавршено је и тзв. клијалиште, чија је сврха производња дијастазе у јечму; почела је и употреба новог тријера за пречишћавање јечма. Мешање је постало машинско с намером да се штирак прекрупљеног слада претвори у грождани шећер. Након врења пиво се смештало у модерне подруме за одлеживање где је остајало до потпуног сазревања. После одређеног вре-

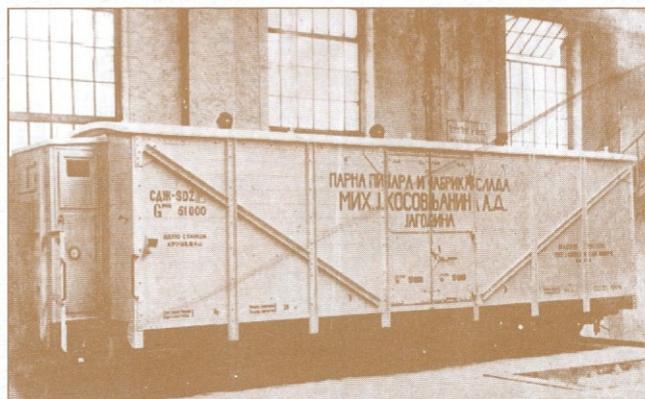
мена потребног за одлеживање производња пива сматрала се завршеном. Производиле су се три врсте пива: највећу потрошњу имало је бело Моравац пиво; знатно мању потрошњу имали су црно Косово пиво, као и Салватор пиво са већим процентом алкохола.

Тек 1902. године извршене су значајније измене у технологији и капацитету Јагодинске пиваре. Фабрика тада постаје парна пивара, а сви објекти добијају и електрично осветљење. Пиво се кува на пари у затвореним казанима, уводе се модерни подруми за врење и одлеживање пива, клијалишта за јечам, сушара за слад и

Превоз пива запрегама и камионима између два светска рата

Пивара се средином 1922 повезује сопственим колосеком са главном железницом

Јагодина између два светска рата

смоларница за смолирање буради. Подигнута је и нова зграда за отакање пива и друге потребне радионице. Повећава се број запослених радника. Створени су услови за модерну производњу, па пивара добија форму правог индустријског предузећа. Била је трећа по капацитету у Србији, али је ипак тешко успевала да прати велику експанзију пива на тржишту коју су диктирале старије пиваре, Вајфертова и Бајлонијева у Београду. Проблеми изазвани конкуренцијом и понашањем тржишта биће главни разлози за прерастање Јагодинске пиваре у акционарско друштво. Пивара ће најпре постати акционарско друштво са домаћим капиталом, а од маја 1912. године са чешким капиталом, када добија нови назив, Парна пивара - Фабрика слада Мих. Ј. Косовљанина А. Д. у Јагодини.

Фабрика повећава производњу 1912. године доласком чешких мајстора и капитала, па технологија и квалитет пива постају веома познати. Тада се уз заступништва у самој Србији оснивају филијале и у иностранству, Скопљу, Солуну, Цариграду, па и у Египту, у Каиру и Александрији.

Период Балканских ратова негативно је утицао на производњу јагодинског пива, а тај се тренд природно наставио и током периода окупације у Првом светском рату. Фабрика је радила са прекидима услед ратних разарања, пљачкања и паљења окупатора.

После Великог рата Прашка кредитна банка са седиштем у Београду 1921. године за директора Јагодинске пиваре поставља Чеха **Јосипа Бекеруса** (1884-1946). Бекерус је у Србију дошао знатно раније, још 1909. године и до почетка ратних дејстава 1914. године био је директор Прашке кредитне банке у Београду. Пиваром у Јагодини руководио је до краја Другог светског рата. Захваљујући чешком капиталу рад Пиваре био је обновљен, сви оштећени пиварски објекти били су с успехом санирани, купљене су нове машине и котлови, па је производња пива порасла, технолошки процес је стабилизован и капитал је знатно увећан. За две године (већ 1923) производња пива достигла је енормних 70.000 хектолитара. Средином тридесетих година 20. века Пивара је већ имала увећана стоваришта пива у другим градовима, а у Београду је отворена и Фабрика леда. Међутим, велики пожар 1928. године потпуно је уништио Фабрику слада, која је, ипак, већ идуће године помоћу чешког капитала обновљена и допуњена производњом пекарског квасца. Унапређеном технологијом Пивара се тада могла убројити у ред

Јосиф Бекерус 1940, дугогодишњи директор Пиваре (лево)

Акције Парне пиваре (десно)

КОСОВЈАНИНЕ

ПАРНЕ ПИВАРЕ И ФАБРИКЕ СЛАДА

МИХ.Ј. КОСОВЈАНИНА

АКЦИОНАРСКО ДРУШТВО

ЈАГОДИНА

НА

ДВЕ СТОТИНЕ ДИНАРА У ЗЛАТУ

ПРВО КОЛО

KOSOVIAN

DE LA

BRASSERIE & MALTAGE

MICH. J. KOSOVJANINE

SOCIÉTÉ ANONYME

YAGODINA

DE

DEUX CENTS FRANCS OR

PREMIÈRE ÉMISSION

Бр.

08169

№

СОПСТВЕНИКУ ОВЕ АКЦИЈЕ
ПРИПАДАЈУ СВА ПРАВА КОЈА
МУ КАО АКЦИОНАРУ ПО
ДРУШТВЕНОМ ПРАВИЛНИКУ
ПРИПАДАЈУ.

ПАРНА ПИВАРА И ФАБРИКА СЛАДА
МИХ.Ј. КОСОВЈАНИНА АКЦИОНАРСКО ДРУШТВО.

LE PORTEUR DU PRÉSENT TITRE EST
PROPRIÉTAIRE D'UNE ACTION DE LA BRASSERIE
& MALTAGE MICH. J. KOSOVJANINE SOCIÉTÉ ANONYME
À YAGODINA AUX CONDITIONS STIPULÉES DANS LES
STATUTS DE LA SOCIÉTÉ.

BRASSERIE & MALTAGE
MICH. J. KOSOVJANINE SOCIÉTÉ ANONYME.

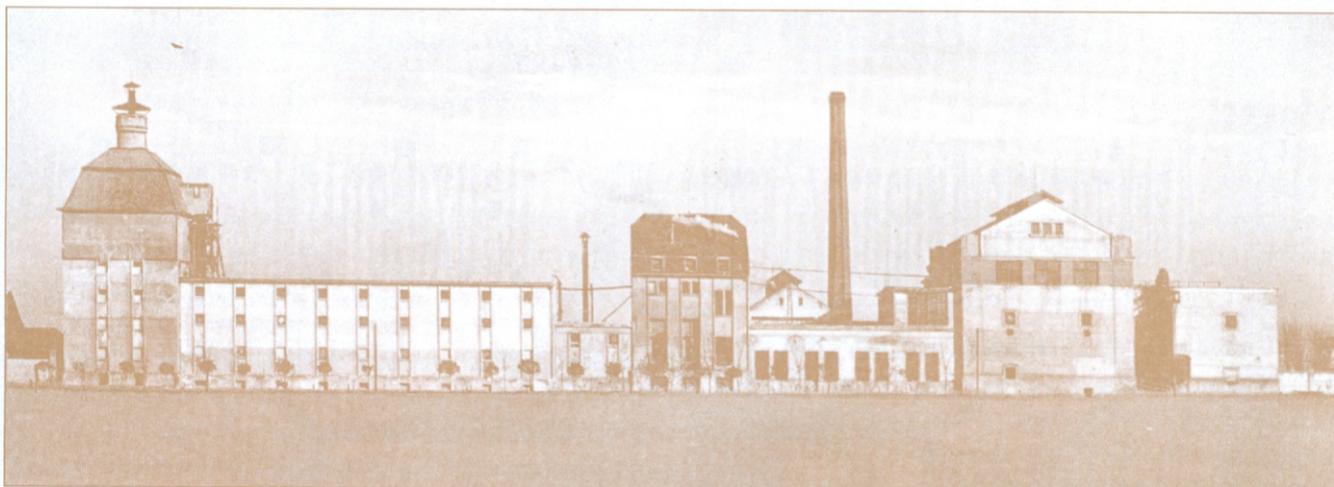
У Јагодини, 18. Маја 1912.

Yagodina, le 18/1 Juin 1912

Пожар у фабрици слада, 1928

Пивара између два светска рата

развијених индустријских објеката у Краљевини Југославији.

Светска економска криза двадесетих и тридесетих година 20. века оставила је последице и на пиварску индустрију, да би се Јагодинска пивара од велике кризе опоравила неколико година пред Други светски рат. Током рата Пивара ради са смањеним капацитетом, производивши пиво и квасац, а тада је накратко про-

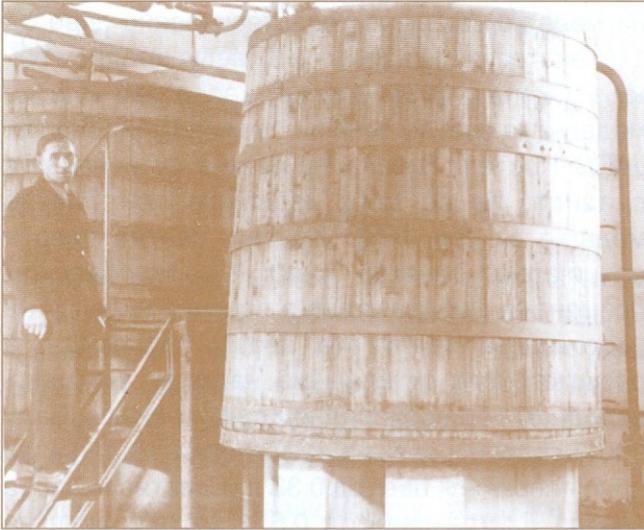
радила и фабрика шпиритуса. Тек после ослобођења 1945. године производња се нормализовала и Пивара је стављена под Земаљску управу Окружног народног одбора Округа моравског у Јагодини, а за делегата Управе постављен је технолог Иван Кот-

ник. Назив пиваре је тада промењен: Парна пивара - Фабрика слада и квасца Михаила Косовљанина А. Д. До доношења Закона о национализацији 1946. године фабрика је била у саставу Државне управе народних добара, а по овом Закону Пивара (до тог тренутка 94 године у приватном и акционарском власништву) постаје државно-друштвено власништво. Новембра 1948. године Пивара је уписана у Регистар државних предузећа под најновијим називом: Парна пивара - Фабрика квасца и слада - Светозарево. Пиваром је између 1946. и 1949. године управљао директор Илија Чанак, а у међувремену и С. Колаковић. По доношењу Закона о предаји предузећа на управљање радницима, 16. септембра 1950. године изабран

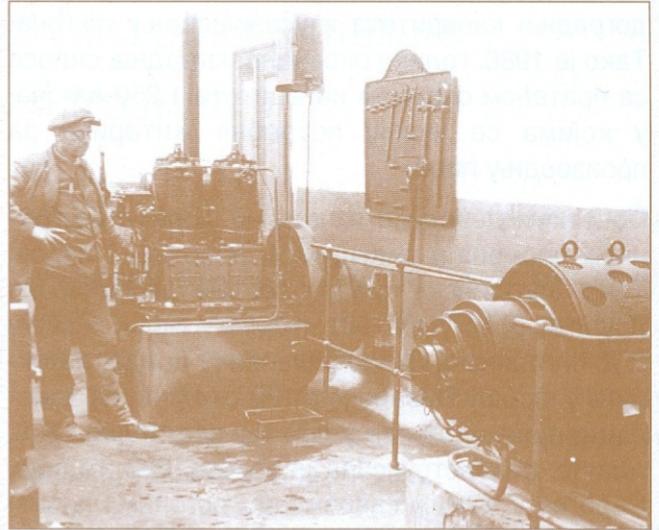
је први Раднички савет и Управни одбор Пиваре. У овом устројству Пивара је као друштвено власништво деловала све до краја девете деценије двадесетог века. У том раздобљу Пиваром су као директори управљали: Бранко Јовановић 1949-1963, Радован Милосављевић 1963-1971, Војислав Матић 1971-1975, Иван Петрич 1975-1980, Милан Вулевић 1980-1986, Братислав Филиповић 1986-1991, Јован Стојановић 1991-2000, а од 2000.

Узгајање хмеља, 1945

Рационализатор Милутин Ђорђевић Шорда

Иноватор-машинист Алојз Пајек

Руководство Пиваре,
1950

године на месту директора налази се Зорица Јеротијевић.

Шездесетих година двадесетог века још увек се радило по старој, затеченој технологији. Технологија се, ипак, постепено усавршавала. Потоња модернизација погона довела је до знатнијег повећања производње, квалитета, продуктивности и економичности у пословању. Током 1960. године пуштена је у рад нова аутоматска линија за флаширање пива са капацитетом од 8.000 боца на сат. После трогодишње производње уводи се још једна аутоматска линија капацитета 10.000 флаша на сат, као и трећа линија, која је уведена крајем 1968. године капацитета од 24.000 боца на сат. У међувремену, подижу се нова котловска постројења, док је аутоматизована линија за кување пива подигнута 1971. године. Она је обезбеђивала производњу од 56 вагона пива дневно. На прослави 125-годишњице Пиваре 1972. године свечано је пуштена у нов погон и линија за отакање пива са капацитетом од

40.000 боца на сат. Фабрика квасца подигнута још 1920. године реконструисана је 1973. године, чиме је прозводња повећана са 800 на 1.500 тона.

Пивара 1974. године почиње и са прозводњом безалкохолних пића - сокова од поморанџе и лимуна, као и тоник вотер. Тим поводом био је расписан конкурс за избор имена безалкохолних пића, као за и идејно решење етикета, за које су биле предвиђене и награде. Прву награду за избор имена сокова тада је освојила Наташа Чанак-Петрич, кумујући називу ЈАПС, изведеном од скраћенице за Јагодинску пивару Светозарево. За идејно решење етикета за сокове од поморанџе и лимуна (премда прва награда није додељена) друге две награде освојио је дизајнер Слободан Селенић. Капацитет нове производње сокова тада је пројектован на 40.000 хектолитара годишње. Ново безалкохолно пиво почело је са прозводњом 1977. године под називом Трим 77. Фабрика током осамдесетих година и даље ради на

доградњи капацитета и усавршавању по-гона. Тако је 1986. године окончана изградња силоса са пратећом опремом капацитета 1.250 вагона, у којима се чувају потребне житарице за производњу пива.

Почетком деведесетих година долази до битних промена у власничком положају Пиваре. Тако, Јагодинска пивара постаје деоничарско друштво 8. августа 1991. године и мења назив у Д.Д. Јагодинска пивара. Фабрика слада, подигнута у оквиру Пиваре још 1929. године на темељима прве, изгореле у пожару претходне 1928. године, реконструисана је током 1993. године. Сада се у њеним савременим погонима производи 20 тона квалитетног слада дневно. Поводом прославе 145-годишњице Фабрике 1996. године потрошачима је послужено ново Симбол пиво са 12% екстракта. Нова линија немачке производње за отакање флаша пуштена је у погон 1997. године са капацитетом од 50.000 боца на сат. Од 3. јула 1998. године статус Пиваре поново се мења, она је пререгистрована у акционарско друштво, па добија и нови назив, А.Д. Јагодинска пивара, Фабрика слада, пива, квасца и безалкохолних пића, који носи и данас.

У месецу априлу 2000. године Јагодинска пивара је освојила нови производ, почела је производња минералне воде Аква 235, са природних изворишта на планинама Црном врху и Јухору. За велики јубилеј стопедесетгодишњице Пиваре припремљена је промоција још једног новог производа, нове врсте тамног пива. Средином 2002. године, и поред свих тешкоћа Пивара је смогла снаге за нову значајну инвестицију. Тада је пуштен у рад безуљни вијачни компресор за ваздух, производ шведске фирме Atlas Copco.

Јагодинска пивара А.Д. током дуге и значајне историје која прати развој модерне српске државе, добијала је многобројна признања за висок квалитет својих производа. Међу наградама истичу се: Златна медаља за квалитет тамног пастеризованог пива од 12 % екстракта освојена, на 3. Међународном сајму 1972. године у Сарајеву; Злат-

на медаља за тамно непастеризовано пиво од 14% екстракта освојена на 6. Међународном сајму у Скопљу 1976. године, као и две Златне медаље за светло пиво и освежавајући напитац ЈАПС Коктел. Висока признања су и надаље следила, па се могу издвојити три Златне медаље за сок ЈАПС Коктел, светло пиво и специјално Сенатор пиво. Са октобарским променама Пивара ставља нарочит акценат на побољшање квалитета својих производа, а резултат тога су освојене награде. На међународном пољопривредном сајму у Новом Саду 2001. године освојена је Сребрна медаља за црно пиво Black beer од 0,33 л и Златна медаља светло Екстра пиво од 0,5 л. Исте године на Лесковачком сајму сокови ЈАПС-а су добили Златну плакету за поморанџу и Сребрну плакету за Тоник. Награђеној Јагодинској пивари Привредна комора Југославије додељује и Пехар за традицију.

Такође, А.Д. Јагодинска пивара је на 69. Међународном пољопривредном сајму у Новом Саду 2002. године, добила низ значајних награда: Сребрни шампионски пехар за високи квалитет оцењених узорака пива, Диплому за запажен асортиман и квалитет оцењених производа, Златне медаље за Црно пиво (Black beer) од 0,5 л, Јапс Егзотик од 1,5 л и Јапс Тоник од 1,5 л, као и Сребрне медаље за Симбол Плус пиво од 0,33 л, Црно пиво (Black beer) од 0,33 л, Croaf пиво од 0,5 л, Екстра пиво од 0,5 л, Јапс поморанџу од 1,5 л и Јапс јабуку од 1,5 л.

Захваљујући високом квалитету производа, као и веома успешним и препознатљивим дизајнерским решењима етикета својих производа, Јагодинска пивара на најбољи начин представља свој град, како у домаћим, тако и у иностраним релацијама. Јубилеј једноиповековне традиције Јагодинске пиваре, који обележавамо тематском изложбом и пригодним каталогом, без сумње је најзначајнији јубилеј Јагодине и њене индустрије, али и један од најважнијих националних јубилеја.

Концепција изложбе 150 година Јагодинске пиваре у Галерији Завичајног музеја у Јагодини

Изложба је постављена у два основна дела, сажимајући три кључне етапе у развоју Јагодинске пиваре. У првом, већем делу музејске Галерије, приказан је развој Пиваре у првом веку постојања, док је у другом, мањем, представљено последњих педесет година.

Прва етапа у развојном луку пиварске производње у Јагодини покрива период од оснивања Пиваре 1852. године до почетака знатније модернизације 1902. године. Ова прва етапа илустрована је обимном грађом: сликаним, вајаним и снимљеним портретима оснивача и првих власника Пиваре, Филипа Станковића и Јована Николића Косовљанина, као и њихових породица, затим, разгледницама и старим фотосима Јагодине и Пиваре, факсимилима из старе српске штампе, снимцима пиварских радионица и радника, меморандумима Пиваре са ликовним решењима освајаних медаља, документима из Архива Србије и Архива Југославије, као и предметном грађом, амбалажом и оригиналним експонатима из Јагодинске стакларе рађеним за потребе Пиваре.

Друга етапа, која покрива прву половину двадесетог века, тачније раздобље од 1902. до 1950. године, приказана је такође знатним материјалом: акцијама од вредности у злату које су биле у оптицају при прерастању Пиваре Михајла Косовљанина у акционарско друштво, брошурама из 1912. године, Правилном Парне пиваре и фабрике слада Михајла Косовљанина А.Д., породичним фотографијама власника,

авионским снимцима Пиваре, те занимљивим експонатима као што су подметачи, етикете, амбалажа, дипломе, исечци из оновремене штампе (Политика, Радничке новине, Моравски гласник, Вечерње новости), зидни календари великог формата и др.

Трећа етапа представља најновији период омеђен годинама 1950-ом и 2002-ом. Илустрована је снимцима пиварске изградње после Другог светског рата, социјалистичким периодом управе, фотосима пиварских погона, као и предметном грађом: амбалажа, пиварске новине, дипломе, награде, медаље, рекламе, подметачи, књиге, значке, плакете, оригинални документи, маркетиншке публикације поводом различитих јубилеја и др.

Припремајући изложбу са пратећим каталогом Завичајни музеј је остварио успешну сарадњу, како са Јагодинском пиваром, тако и са другим установама и појединцима, који су нам пружили драгоцену помоћ подацима, сугестијама као и уступањем грађе за излагање. Стога се свима најсрдачније захваљујемо, а посебно госпођи Јелени Косовљанин-Ђоковић из Београда, госпођи Наташи Петрич из Јагодине, господину Љубиши Јеремићу из Јагодине, као и сарадницима Архива Југославије у Београду, Архива Србије у Београду и Историјског архива у Јагодини.

Библиографија

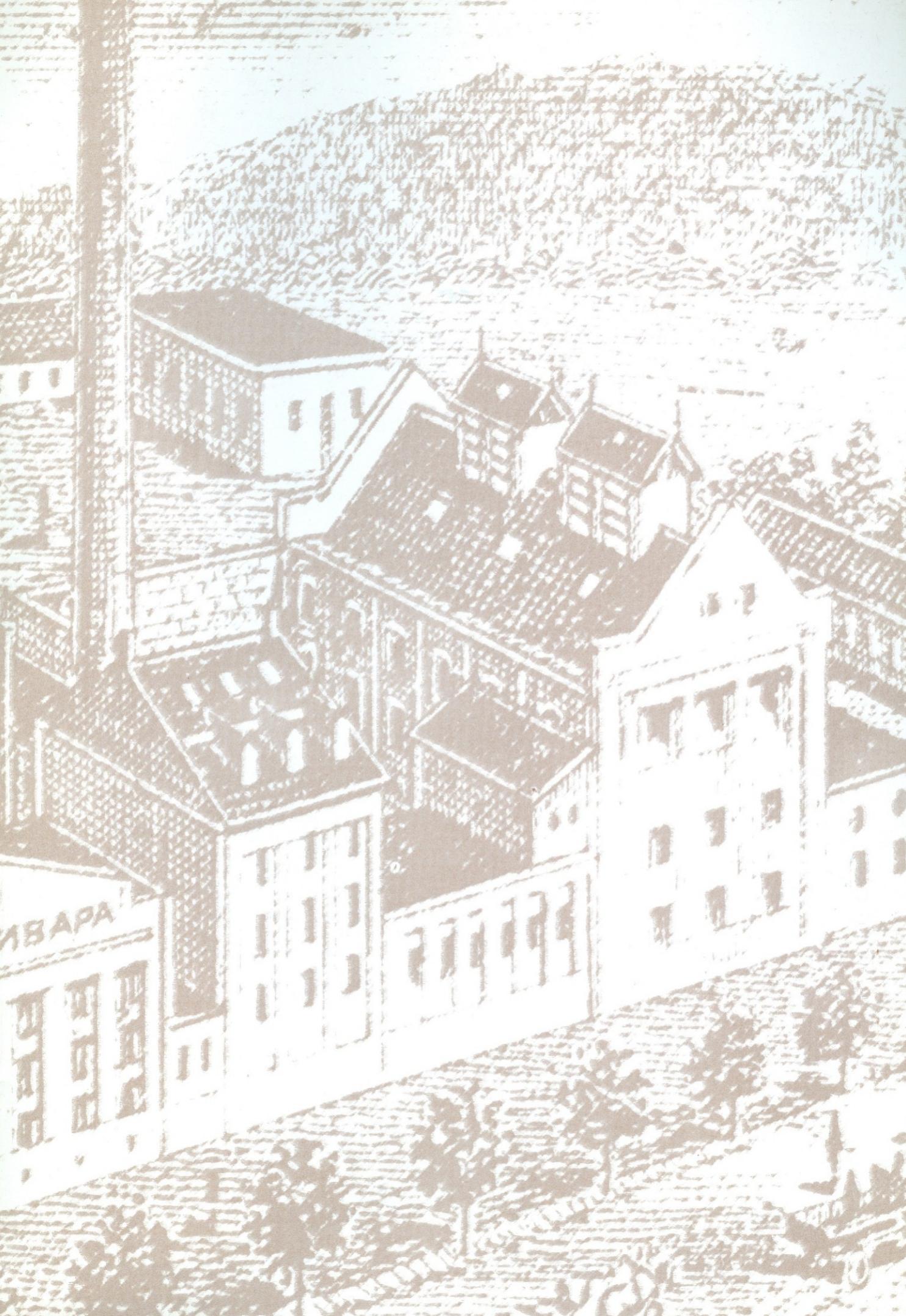
Извори

- Архив Србије
Архив Југославије
Фонд Пивара, Историјско одељење,
Завичајни музеј, Јагодина
Фонд Стакларство, Уметничко одељење,
Завичајни музеј, Јагодина
Фототека, Уметничко одељење,
Завичајни музеј, Јагодина
Колекција г. Љубише Јеремића
(архивска грађа и фотографије)
Радничке новине 1904-1911
Одјек бр. 87, Београд 18. 04. 1891
Одјек бр. 38, Београд 11. 03. 1897
Српске новине бр. 109, Београд 30. 10. 1865
Српске новине бр. 155, Београд 14. 07. 1884
Српске новине бр. 159, Београд 23. 07. 1892
Нови београдски дневник бр. 33,
Београд 13. 2. 1887
Тимочанин бр. 43, Зајечар 12. 07. 1892
Српска независност бр. 69,
Београд 16. 06. 1883
Јавност бр. 74, Крагујевац 5. 02. 1904
Време, 15. март 1928
Моравски гласник бр. 14, Ћуприја 21. 06. 1931
Правила Парне пиваре, фабрике слада и
квасца М. Ј. Косовљанина, Јагодина 1933
Службени гласник, 5. 12. 1948
Нови пут бр. 32, Светозарево 11. 03. 1956
Б. Перуничкић, Град Светозарево 1806-1915,
Светозарево 1975

Литература

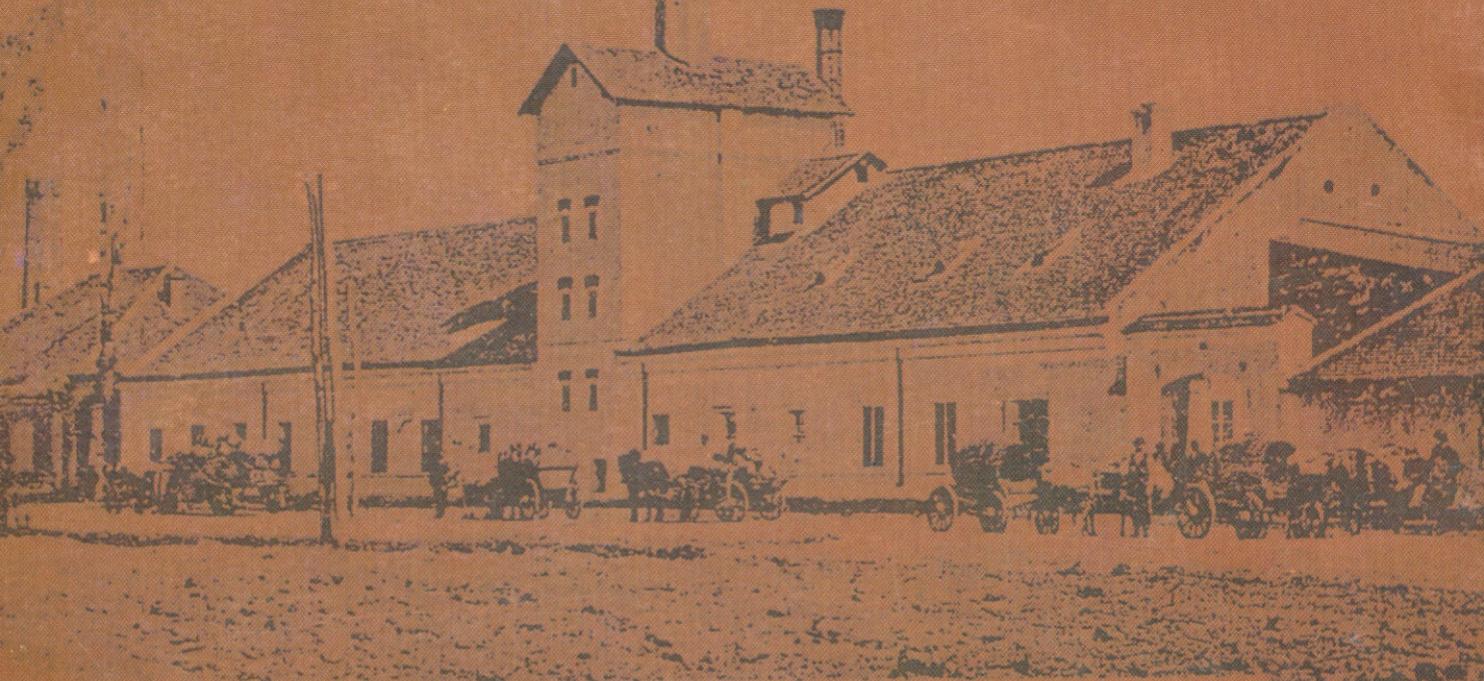
- Е. Цветић, *Стара Јагодина*, Јагодина 1905
Е. Цветић, *Споменици Јагодине*, Јагодина 1910
Д. Петровић, *Краљ Петар у Јагодини*,
Наш завичај, год. 1, свеска 1, Јагодина 1936
Д. Вукићевић, *Хроника Светозарева*,
Књига Друга, необјављени рукопис
М. Стојановић, *Јагодинска пивара у
Светозареву, њен развој и резултати рада
у послератном периоду*, Српско географско
друштво - Подружница Крагујевац, Географски
годишњак бр. 6, Крагујевац 1970
М. Обрадовић, *Настанак и развој индустрије
Поморавља до Другог светског рата*,
Светозарево 1975
Историја српског народа, 5. књига 1. том,
Београд 1981
Ж. Спасић, М. Обрадовић, Љ. Симаковић,
М. Милојевић, *Пут дуг 130 година - Јагодинска
пивара 1852-1982*, Светозарево 1982
Б. Голубовић, *ООУР за производњу и отакање
безалкохолних пића ЈАПС 1974-1984*,
Нови Сад 1984
Б. Цветковић, *Портрет Јована Косовљанина
рад Симеона Роксандића*, Зборник Народног
музеја 14-2, Београд 1990
Маркетиншки каталози Јагодинске пиваре А. Д.

MIBARA

Поздрав из Јагодина

Јагодинска пивара основана 1852 год

ГАЛЕРИЈА ЗАВИЧАЈНОГ МУЗЕЈА
ЈАГОДИНА

ЛУБИЛАРНА ИЗЛОЖБА ПОВОДОМ 150 ГОДИНА
ЈАГОДИНСКЕ ПИВАРЕ • 21.12.2002. - 21.01.2003.

